

Zaman Gazetesi

30 Temmuz 2013

HERKUL MILLAS

Jenny White yeni çıkan kitabında (Muslim Nationalism and the New Turks) konuştuğu insanların, kimliklerinden s¼z ettiklerinde akıllarında şoye kategoriler olduğunu yazıyor: dil, din, T¼rk veya Osmanlı mirası, kadın ve erkek olmak, ideoloji, yerellik, millilik, etnik ¼zellik, azınlık olmak, kan bağı veya soy, m¼zik veya yemek k¼lt¼r¼, gelenekler ve yaşam biçimleri, aile içindeki durum (örneğin anne olmak), vb. Bunlar karmaşık ve farklı “d¼zeylerde de” (levels) olabilirmiş.

Gerçekten de bunlara benzer “nedenlerle” insanlar kendilerini belirlerler, kimlere yakın veya uzak olduklarını söylerler. White konuştuğu kimselerin, bazı farklılıklar olsa da genel olarak kimi zaman Türkl¼ę¼ kimi zaman da İslam’ı “ilk” kimlikleri olarak dile getirdiklerini anlatıyor.

“Türk mü yoksa Müsl¼man mısınız?” gibi bir soru “tek” seçimi kaçınılmaz kılıyor. “Kendini anlat” biçiminde dolaylı bir soru da “temel kimliğimizi” sorduğunu sezdiriyor; cevap da ona göre oluyor. Bence kimliklere böyle yaklaşmak sorun yaratır. Çünkü kanıtlanmamış bir durum geçerli sayılarak yola çıkılıyor: a) insanların çeşitli kimlikleri olduğu (ki ben de buna aynen katılıyorum) ve b) bu kimliklerin bir hiyerarşı içinde oldukları baştan kabul ediliyor (ki ben bu hiyerarşıyı göremiyorum). “Birinci veya temel kimliğin nedir?” sorusunu sormadan önce böyle bir hiyerarşinin varlığı sorgulanmalı. “Birinci” olan bir kimlik gerçekten olabilir mi? Kimliklerin birinci, ikinci, üç¼nc¼ diye sıraya konabileceği ne malum? Bu sorunun cevabı çok önemli, çünkü kimlikler sıraya konulamıyorsa kimlik tartışmaları da anlamlarını kaybedecektir; bir kavganın boşuna yapıldığı ortaya çıkacaktır.

Bence kimlikler (yani insanın din, dil, etnisite, meslek, bir sporun takımı, vb. “gruplarıyla” bir aidiyet içinde olması) bir önem sırasına değil, konjonkt¼re bağlı. Hangi kimliğin belli bir saatte, g¼nde, yılda veya on yılda öne çıkacağını şartlar belirler. Ülkeye d¼şman saldırdığında “milliliğin” başa geçmesi çok doğal. Ama milli bir sorun yaşanmıyorsa ve takımımız d¼nya şampiyonu olmak için sahaya çıkıyorsa spor kimliğimiz bir süre benliğimize egemen olur. Farklı spor takımları yüz¼nden birbirini hasım algılayan Müsl¼manlar kavga edebilir, ama dinleri hakarete uğrayınca bir araya gelirler, İslam adına. Sonra yeniden futbol kavgası başlayabilir. Çocuğu hastalanınca insanın “baba” kimliği benliğine egemen olur, sporu da, hasmı da, “ötekini” de unuttur hastalık geçene kadar. Patronu tarafından işten atılanın “sınıf” bilinci kabarmaz; ama böyle bir sıkıntıyı hiç yaşamamış birinin sınıf bilinci hiç olmayabilir. Kadın dışlanınca feminist olabilir. Kısacası konjonkt¼rel çevreye göre tetiklenen bir kimlik, bir süre için başa geçebilir, bizi coşturur, üzer, utandırır veya gurur verebilir. Sonra başka şartlarda başka bir kimlik “¼ste” çıkabilir. Bir kimlik özellikle tehlike veya tahrikle karşılaşınca “temel” olur.

Kimlikler alanında anlaşmazlıklar yaşanıyorsa bunun temel nedeni kimliklerin bir hiyerarşı oluşturduklarına inanmamızdır. Buna inanılınca birileri de insanlardan ille de “doğru”, “yararlı” veya “temel” olanı benimsemelerini isteyecektir. Bunu “iyi niyetle” yaparlar. Amaç herkesi ortak ve birleştirici “bir” kimlik etrafında toplamaktır. Birinci/temel insanları birleştirecektir. Buna inanılır. Oysa kimlikler hem birleştirici hem ayrımcıdır. Tarihte hep öyle olmuştur. Her kimlik (yani her kimlik sahibi grup) bir farklılığı ilan eder; “biz-onlar” olayını yeniden yaratır. Kimlikler ancak o kimlik sahiplerini bir arada tutar; hoş, onu da bir dereceye kadar başarıır. Her ülkede kaç tane kimlik d¼ş¼nebilirsek o sayıda farklı grup vardır diyebiliriz.

Bu tek birleştirici kimlik saplantısı ulus-devletlerin “tek tip” insan yaratma projeleriyle ivme kazandı. Tek kimlik gerçeği bir beklenti değildir; bu projeler şimdiye kadar başarısız olmuş toplum m¼hendislikleridir. Osmanlıcılık, İslamcılık, T¼rkç¼l¼k, daha sonra tarih tezleri ve etnik/dini sentezler birleştirici değil dağıtıcı olmuşlardır. Her önerilen yeni kimlik yeni dışlamalara ve gerilimlere neden olmuştur. Bundan sonra da “herkes iēin” d¼ř¼n¼len kimlikler birilerini yabancılaştıracak ve ötekileştirecektir.

Bu alanda ç¼z¼m önermeden önce sorunun ne olduğu doğru tespit edilmeli. Sorun insanların ortak bir kimlik taşımadıkları değildir. B¼yle bir “ortak” kimlik ütopik –ve milliyetçi– bir hayaldir. İnsanların konjonkt¼re göre durmadan değişen pek çok kimlikleri hep olacaktır. Bu alanda “m¼hendisliđe” soyunmamak akıllı bir karardır. Birleştirici olmak ve toplumsal huzuru gözetmek tabii ki gereklidir. Ancak bu, kimlikler üzerinden sağlanmayacaktır. Toplumsal uyum, barışçı ortam oluşunca sağlanır. B¼yle bir ortamın şartları da az çok bellidir: Toplumsal g¼ven, eşitlik, yani ayrımcılığın olmaması, hukuk devletinin oluşması gibi durumlardır bunlar. Hep s¼ylenen ama pek gerçeğleşmeyen ilkeler yani. Huzur ancak b¼yle bir toplumda olur. Keşke “birlik”, bir kimliği kabul ettirerek sağlanabilseydi; sorunu ç¼ktan halletmiş olurduk!

Bırakalım herkes kimliği ile kendisini avutsun, onun iēinde d¼nyasını hayal etsin, derdini yakınlarıyla paylaşsın. Kimlik ve özellikle topluma y¼nelik “dış kimliğimiz” ç¼k özel bir alandır. Herkes kendini istediği gibi gösterebilmeli. Bu, bir temel insan hakkıdır. Devlet bu alana el atmamalı; bir “devlet kimliği” dayatmamalı. Kimlik önerilmemeli. Devlet g¼revini yaparsa kimlikler sorun olmaz.